

detalizētāku kādu nianšu izpēti, tāpat paliek cerības uz jauniem kartogrāfisko attēlu atradumiem arhīvos un bibliotēkās, kaut gan šobrīd liekas, ka būtiski jaunu informāciju jau zināmajā varētu sniegt vienīgi Heinriha Tūma 1612. gada Rīgas panorāmas pazudusi daļa. Ja runājam par Rīgu, labs turpinājums varētu būt tamlīdzīgs pētījums par 18. gadsimtu, ja par zviedru laikiem – tad, neskatoties uz daudzajām Edgara Dunsdorfa un citu autoru publikācijām, joprojām plašas iespējas sniedz pārējās Vidzemes kadastra, ceļu u.c. kartes. Izmantojot izdevību, piebildešu, ka internetā peejams izdevums “Samlingar i Landtmäteri. Instruktionen och Bref 1628–1699. Stockholm, 1901” (<http://runeberg.org/samlandt/1/>), kurā atrodamas dažas Vidzemes mērniekiem nosūtītas instrukcijas, kā arī 1687. gada cirkulārs par dažādu objektu attēlošanai izmantojamām zīmēm (simboliem).

Margaritas Barzdevičas pētījumu Latvijas Zinātņu akadēmija pelnīti ierindojusi 2011. gada nozīmīgāko Latvijas zinātnes sasniegumu skaitā, par šo darbu autore ieguvusi arī Rīgas balvu.

Muntis Auns

Oleg Puhliak. *Deistviia russkogo i angliiskogo flotov pod Rigoj v 1812 godu.* Rīga: b.i., 2012. 120 s. ISBN 978-9934-8280-1-0 (Oļegs Puhļaks. *Krievu un angļu flotes darbība pie Rīgas 1812. gadā*)

Šogad iznācis vairāku vēstures grāmatu autora Oļega Puhļaka darbs “Krievu un angļu flotes darbība pie Rīgas 1812. gadā”. Izlasot nosaukumu, var rasties jautājums, vai tiešām šis temats ir grāmatas “cienīgs”. Napoleons taču Krievijas impērijā iebruka tikai ar sauszemes spēkiem. Arī jūras kauju pie Rīgas nebija. Tomēr vēsturi veido ne tikai slavenības un visiem zināmi fakti. 1812. gada karš daudziem asociējas ar grandiozo Nemunas šķērsošanu, Borodinas kauju un Napoleona atkāpšanos no Maskavas. Šos notikumus aculiecinieki iemūžinājuši atmiņās un mākslinieki – mākslas darbos, bet vēsturnieki tos analizējuši neskaitāmās monogrāfijās. Taču 1812. gada kara vēsturē iekļaujas daudzi mazāk skaļi, tomēr interesanti un iezīmīgi notikumi, kuri arī ir pelnījuši vēsturnieku uzmanību. Piemēram, Lietuvas kņazistes izveidošana pēc Napoleona ieešanas Viļņā, Igaunijas un Vidzemes muižniecības attieksme pret kazaku pulku veidošanu no zemniekiem, Kurzemes muižniecības sadarbība ar ienākušo Napoleona karaspēku, kaujas pie Daugavpils utt. Šie jautājumi var izraisīt Baltijas valstu vēsturnieku interesi. Nevar apgalvot, ka tie izšķīra kara gaitu vai rezultātus, tomēr tie veido daudzkrāsainā stāsta par 1812. gada notikumiem neatņemamu daļu. Viena no šī vēstures stāsta daļām ir arī krievu un angļu flotes sadarbība pie Rīgas.

Puhļaks savu grāmatu veidojis ne tikai kā konkrētu kuģu darbības aprakstu vai kauju analīzi. Viņš centies raksturot starptautisko situāciju 1812. gada priekšvakarā, bez kuras nebūtu saprotama Lielbritānijas kara flotes klātbūtne Baltijas jūrā un tās virsnieku ieinteresētība sadarboties ar Rīgas aizstāvjiem. Izkaisītā veidā grāmatā ievietoti arī burukuģu tipu raksturojumi un attēli, kas palīdz lasītājam orientēties specifiskajā jūrniecības leksikā. Šeit gan jāatzīmē, ka būtu bijis vērtīgi ievietot kuģu tipu nosaukumus ne tikai krievu, bet arī angļu valodā, lai izvairītos no neskaidrībām tulkošanas procesā un kuģu tipu noteikšanā, kas darbojās pie Rīgas (par to nedaudz vēlāk). Plašais skaidrojošais materiāls aizņem gandrīz pusi grāmatas teksta, tomēr bez tā darbs būtu saprotams un noderīgs tikai šauram speciālistu lokam. Savukārt autora pieeja teksta sastādīšanā, tekošais valodas ritējums, gaumīgais noformējums, attēlu un shēmu daudzveidība padara grāmatu viegli lasāmu, labi uztveramu un interesantu jebkuram lasītājam.

Pievēršoties teksta analīzei, jānorāda, ka Puhļaks grāmatas izstrādē izmantojis zinātnisko literatūru un publicēto avotu klāstu. Tieši notikumu pie Rīgas analīzei pārsvarā noderējis Konstantīna Vojenska 1911. gadā sastādītais avotu krājums, kura 4. daļu veido Rīgas ostas komandiera viceadmirāļa Nikolaja Šešukova (*Nikolai Sheshukov*) un flotiles komandiera kontradmirāļa Antona Mellera (*Anton Moller*) ziņojumi par flotiles darbību.¹ Atsauces uz angļu admirāļa Tomasa Martina (*Thomas Martin*) ziņojumiem un vēstulēm ņemtas no agrāk publicēta raksta par šo tēmu.² Tas radījis vairākas neprecizitātes un neskaidrības, kuras autors būtu varējis novērst, ja izmantotu minētā raksta izstrādei lietoto avotu publikāciju.³ Tā, piemēram, sava darba 56. lpp. Puhļaks norāda, ka Rīgas kara gubernators Ivans Esens (*Ivan Esen*) saņēmis angļu admirāļa sūtīto vēstuli starp 14. un 16. jūniju (pēc vecā stila). Kapteiņa Džordža Ekloma (*George Acklom*) 27. jūnija (pēc jaunā stila, kas ir 15. jūnijs pēc vecā) ziņojumā norādīts, ka “vakar ap pieciem pēcpusdienā viņš [Esens. – A. Č.] informēja mani, ka, tā kā franči ir šķērsojuši robežu, viņš būs priecīgs mani redzēt [...] pēc kā es nogādāju viņam jūsu vēstules”.⁴

Radies arī sajukums ar admirālim Martinam pakļauto kuģu nosaukumiem 53. un 57. lpp. Tā 53. lpp., vadoties pēc Šešukova atskaites, Puhļaks norāda, ka Rīgā ieradušās divas angļu brigas: “Renard” ar komandieri Šuertu

¹ Konstantin Voenskii (sost.) (1911). *Akty, dokumenty i materialy dlia politicheskoi i bytovoi istorii 1812 goda*. T. 2. Baltiiskaia okraina v 1812 godu. Sanktpeterburg: Imperatorskoe Russkoe Istoricheskoe Obshchestvo, s. 459–546.

² Anita Cherpinska (2007). Pomoshch' britanskogo flota pri oborone Rigi v 1812 g. V kn.: *Otechestvennaia voina 1812 goda. Istochniki, pamiatniki, problemy. Materialy XIV Vserossiiskoi nauchnoi konferencii Borodino, 4–6 sentiabr' 2006*. Mozhaisk: Poligraf Servis, s. 176–184.

³ Richard Hamilton (ed.) (1898). *Letters and Papers of Admiral of the Fleet Sir Thos. Byam Martin*. Vol. 2. [London]: Navy Records Society (Publications of the Navy Records Society, vol. 12).

⁴ Captain Acklom to Rear-Admiral Martin, H.M.S. Ranger, Riga Bay, 27th June, 1812. In: Hamilton (ed.). *Letters and Papers of Admiral of the Fleet Sir Thos. Byam Martin*, vol. 2, p. 196–197.

un vārdā nenosaukts kuģis, ko komandējis kapteinis Hopers. Šeit domāti divi kuģi (angliski *brig-sloop*), kurus Martins sūtīja palīgā Eklomam. Viens no tiem bija "Reynard", kuru komandēja kapteinis Hjū Stjuarts (*Hew Stuart*, citur *Stewart*), un otrs – "Raleigh", kuru komandēja Džordžs Hūpers (*George Hooper*). Līdzīga rakstura neprecizitātes bieži parādās tālāka dokumentos, kad vienas nācījas pārstāvji transkribēja savā valodā sev nesaprotamus un sarežģīti izrunājamus vārdus, šajā gadījumā kapteiņu uzvārdus un kuģu nosaukumus, bet to pašu var attiecināt arī uz vietvārdiem. Jāņem vērā arī tas, ka lielākā daļa 18. un 19. gs. avotu ir rakstīta ar roku un ne vienmēr teksts ir skaidri salasāms. Tādēļ arī Puhļaks 57. lpp. norāda, ka iepriekš minētā briga "Renard" (pareizā transkripcija "Reynard") nogādājusi 20. jūlijā Esena vēstules Martinam. Realitātē tas visdrīzāk bija cits kuģis, kura nosaukums bija "Renard". Pagaidām nav izdevies noskaidrot, kāda tipa kuģis tas bija un kas to komandēja. Puhļaks oponentē iepriekš minētā raksta autorei, ka tas nevarētu būt tenderis (57. lpp.). Versija par tenderi radās tādēļ, ka Martina kuģa žurnālā norādīts, ka 2. jūlijā (pēc jaunā stila) "atgriezās tenderis, kuru admirālis sūtīja uz Rīgu".⁵ Savukārt tā paša datuma Martina ziņojumā norādīts: "'Renard" pievienojās man šajā rītā ar vēstulēm no kapteiņa Ekloma un ģenerāļa Esena."⁶ Sīkāk izpētot Martina ziņojumus, redzams, ka viņš vairākkārt piemin tenderi, kas kuģo kopā ar "Renard". Tādēļ var pieņemt, ka 2. jūlijā pie viņa no Rīgas ieradās gan tenderis, gan "Renard". Saglabājas, protams, iespēja, ka "Reynard" un "Renard" ir viens kuģis, kurš nesaprotamu iemeslu dēļ avotos saukts dažādi, tomēr tā pierādīšanai nepieciešami papildu materiāli. Šādas detaļas gan nav svarīgas visiem un nevar ieinteresēt jebkuru lasītāju, bet gan tikai sīkumos iedziļinājušos speciālistus. Tomēr ir vērts pievērst uzmanību arī nelielām lietām, jo dažreiz neprecizitātes no vienas grāmatas pārceļo uz citām un vēlāk ir grūti noskaidrot, kur tās radušās. Tā noticis arī ar Puhļaka grāmatas pielikumā Nr. 2 ievietoto tabulu, kurā pārņemta ne tikai oriģinālā Vojenska lietotā ortogrāfija, bet arī kļūdas (saskaitāmo summa ne vienmēr sakrīt ar stabiņā "Kopā" norādīto skaitli) un radītas dažas jaunas.

Vietām grāmatas tekstā autors izvīrījis vairākas tēzes, kuras ar viņam pieejamiem materiāliem nav varējis pierādīt, tādēļ par tām ir vēl šaubas. Piemēram, 67. lpp. Puhļaks uzdod retorisku jautājumu, vai var ticēt Martina ziņojumiem par 100 tirdzniecības kuģiem, kas ar viņa palīdzību izbraukuši no Rīgas. Šaubas grāmatas autoram radījis informācijas trūkums par šādiem kuģiem Šešukova ziņojumos attiecīgajā laika posmā. Protams, ir iespējams, ka angļu admirālis centās paslavēt sevi komandiera acīs un pārspīlēja veikumu. Tomēr par melošanas pierādījumu nevar kalpot tikai Šešukova ziņojumi. Ja zināms, ka 1812. gada navigācijas periodā no Rīgas izgāja kopumā ap 600 tirdzniecības kuģu un Vojenska krājumā ievietoti Šešukova ziņojumi no 1812. gada maija līdz oktobrim, tad tajos vajadzētu būt atrodamai

⁵ Journal of Aboukir, 1812. In: Hamilton (ed.). *Letters and Papers of Admiral of the Fleet Sir Thos. Byam Martin*, vol. 2, p. 169.

⁶ B. Martin to Sir J. Saumarez, Aboukir, 2nd July, 1812. In: Hamilton (ed.). *Letters and Papers of Admiral of the Fleet Sir Thos. Byam Martin*, vol. 2, p. 199.

informācijai par lielu daļu Rīgu atstājušo tirdzniecības kuģu. Taču šādas ziņas Šešukova ziņojumos nav atrodamas, tādēļ Martina pieķeršanai melos būtu jāmeklē precīzāka informācija par tirdzniecības kuģu kustību uz un no Rīgas 1812. gada jūnijā.

Noslēdzošās četras grāmatas nodaļas Puhļaks veltījis kaujas operācijām, kurās piedalījušies flotes spēki. Cik grūti brīžiem atrast ziņojumos norādītās vietas, Puhļaks pārliecinās 24. jūlija kaujas aprakstā (85.–90. lpp.), kurā minētos vairākus krogu un apdzīvotu vietu nosaukumus problemātiski ievietot mūsdienu kartē. Analizējot notikumus, Puhļaks pieļauj, ka tūrisma ceļvedī “Napoleona karaspēks Latvijā” nav precīzi norādīta Klīves muižas atrašanās vieta.⁷ Tomēr sadursmes starp krievu un prūšu vienībām, kuras apraksta Puhļaks, notika nevis pie pašas muižas, bet pie tās mežniecības, kas atradās tuvāk Valgundei nekā Klīves muižai. Parasti avotos minētu vietu meklēšanu vieglāku padara pētāmajam laikam pēc iespējas tuvāku karšu izmantošana. Nevar piekrist autora pieļāvumam, ka kaujas laikā lielgaballaivas pārvietojās no Slokas līdz Doles salai un atpakaļ. Tāpat pagaidām nav atrasti avoti, kas liecinātu, ka krievu lielgaballaivas tumsas aizsegā būtu aizgājušas līdz pat Jelgavas pilij. Par šādu faktu vajadzētu liecināt prūšu virsnieku atskaitēm, jo Jelgava tobrīd bija okupācijas pārvaldes administratīvais centrs.

Noslēdzot recenziju, var piebilst, ka zinātkārs lasītājs gūtu vairāk noderīgas informācijas, ja visām gleznām, zīmējumiem un shēmām būtu norādīts, no kurienes tās ņemtas un, ja iespējams, kas ir to autors. 6. lpp. ievietotajā kartē ar Nr. 6 apzīmēta Doles sala, kura atšifrēta kā Zaķu sala, bet tekstā autors nejauc abas šīs vietas, tādēļ var uzskatīt, ka kartē iezagusies tehniska neprecizitāte. Kā jau iepriekš minēts, kuģu tipu skaidrojumos būtu derējis ne tikai aprakstīt konkrēto kuģa tipu krievu valodā, bet arī atšifrēt tā ekvivalentu angļu valodā. Piemēram, 49. lpp. Puhļaks piemin pirmo Rīgā ienākušo angļu karkuģi “Ranger”. Krievu avotos tas saukts par fregati, bet angļu – par *sloop*. Ja krieviski *sloop* tulko kā fregati, tad ko sauc par “*shliup*”? Tāpat Martinam pakļauto kuģu skaitā bija *gun-brig*, *brig-sloop*, *bomb* un citi tipi, kuru korektai atveidošanai citās valodās noderētu sīkāki paskaidrojumi.

Slavējami, ka 1812. gada kara jubilejai par godu iznāk grāmatas, kas stāsta ne tikai par notikumiem Krievijas iekšienē vai Napoleona pārdzīvojumiem. Ir arī tādas, kas pieskaras perifērijai. Šajā gadījumā – notikumiem pie Rīgas. Kaut mums būtu vairāk šādu izdevumu!

Anita Čerpinska

⁷ Ainārs Radovics (2008). *Napoleona karaspēks Latvijā*. Rīga: Stāsti un Romāni, 42. lpp.